

GLATZ FERENC

Vidékpolitika, vidékfejlesztés és új intézményei

(Az Országos Vidéki Fórum, a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat célja)

A SIKER TÉNYEZŐINEK MEGISMERTETÉSE

„*A magyar vidék sikeres közösségek, vállalkozások tárháza. Nem igaz, hogy csak kudarcok térsége a vidék. Mind az értelmiség, mind az állam feladata a sikerek elemzése és felhívni a figyelmet a sikertényezőkre.* Természetes, hogy az értelmiség feladata a hátramaradó, leszakadó térségek és társadalmi rétegek vizsgálata, és az állam feladata a szociális-egészségügyi és kulturális minimum biztosítása az állam egész területén. Továbbra sem adhatjuk fel ezt az elvet. De a jó tapasztalatok megismerése, elemzése és terjesztése legalább olyan fontos, mint a visszaeső, hanyatló példák okainak tanulmányozása. Ebből a megfontolásból javasoltam, hogy az első Országos Vidéki Fórumot egy Kárpát-medencei sikeres régióban rendezzük és témája is a vidéki siker legyen. Ezeknek a sikereknek a megismertetése.” *A siker titka* sokféle lehet – mondatják velem négy év vidékjárás tapasztalatai, helytörténeti és mikroszociológiai tanulmányaim, illetve mintegy 60 elkészített mélyinterjú. Minden vidékfejlesztéssel, helytörténettel foglalkozó tanulmány következtetését – már azt a keveset, amelyik nem a nyomorral, hanem a sikerrel foglalkozik – megerősíthetem: a siker tényezői a jó földrajzi adottság – mindenekelőtt közlekedés- és foglalkoztatásközei, valamint piacközei fekvés –, azután természeti, helyi erőforrások. Én mindezekhez hozzátehetem, mindinkább úgy látszik: a siker titka első sorban az emberi lelemény, találékonyság, szorgalom és összefogás. Tehát a helyi vidékfejlesztésben aktív emberek jelenléte és a helyi adottságok felismerése és kihasználása. (Megjegyzem, a felismerést igen fontos tényezőnek tartom.)

De beszélni kell a helyi sikerekhez szükséges másik tényezőről is: az országos vidékpolitikáról. Vidékbarát országos politika viteléről. És e téren nagyon rosszak a tapasztalataim. Azt is mondhatnám: *míg a helyi vidékfejlesztési gyakorlat telve sikertörténettel, az országos vidékpolitika telve kudarcokkal, illetve mulasztásokkal.* Mondom ezt az akadémiai Nemzeti Stratégiai Tanulmányok vezetőjeként (1996–2002), a rendszerváltás történelmét feldolgozó nagy akadémiai vállalkozás irányítójaként (2002–2005), az európai és hazai vidékfejlesztés kutatójaként, a vidékpolitika szervezőjeként (2005 márciusától). Tanulmányozva a polgári kori magyar történelmet, de az európai gazdaság- és művelődéstörténelmet is, mind világosabbá válik: az államok a 18–20. században mindig tudatos térségfejlesztő politikát folytattak. A magyar állam is. És a magyar állam soha nem hanyagolta el a vidéki térségek fejlődésének segítségét annyira, mint a rendszerváltás (1990) óta. Röviden, mert nyitóelőadásban csak röviden bocsáthatunk előre korábbi következtetéseket: a magyar kormányok *túlbecsülték a piac szerepét* a területi fejlesztés-

ben és – paradox módon – túlbecsülték a *segélyakciók* jelentőségét. Nem figyeltek oda például arra a jogszabálykörnyezetre, amely a nyugati államokban a vidéki térségek lakosságát segíti. Hadd tegyem hozzá: sokkal alacsonyabb segélyhányaddal, mint Magyarországon. Ahogy osztrák barátaim Karintiában – készítve a helyi vállalkozókkal az interjút – a kínai mondást idézték: nem halat kell adni, hanem hálót az emberek kezébe, és – tettem már én hozzá – okosan szabályozni a halászatot. Tehát az egyik következtetésem: a vidéki sikerek mindig helyi sikerek, de fontos tartozékuk lehet az országos vidékpolitika. Ezért is én – 2005. február óta, amióta szenvedélyesen foglalkozom az európai és hazai vidék múltjával, jelenével – igyekszem következetesen megkülönböztetni „vidékpolitikát” és „vidékfejlesztést”.

Az első Országos Vidéki Fórumon talán nem árt bizonyos alapfogalmak tisztázásával és bizonyos új vidékpolitikai, vidékfejlesztési intézmények szerepének körvonalazásával kezdeni az első előadást. (Amúgy is: a vidékpolitika és vidékfejlesztés új kiemelt állami feladatvállalás az Európai Unióban. Természetes, hogy az új politika alapintézményeiről, céljairól és szakmai-fogalmi készletéről tisztázó vitákat folytassunk a következő években.) Ezért adtam előadásomnak azt a címet: Vidékpolitika, vidékfejlesztés és új intézményei.

Kezdjük talán az Országos Vidéki Fórum intézményével. Amelynek első rendezvényén vagyunk.

ORSZÁGOS VIDÉKI FÓRUM, A VIDÉKPOLITIKA, VIDÉKFEJLESZTÉS ÚJ ESZKÖZE

Az Országos Vidéki Fórum – elképzelésünk szerint – a párbeszéd helye a vidéki közélet szereplői között: a gazdálkodók, a polgármesterek, a szolgáltatók, az értelmiségiek, kutató-akadémikusok és helyi vidékfejlesztők között. Itt történik a „jó tapasztalatok” terjesztése, ahogy azt az Európai Unió is elvárja a 2005 szeptemberében meghirdetett új vidékfejlesztési alapelveiben. És itt történhet az országos politika szembesítése a helyi igényekkel. Javaslatok megfogalmazása a korrekciókra. (Akár új jogszabályokra, akár az adminisztráció javítására.) Ezt az első összejevetelt egyelőre még próbának tekinthetjük.

Az Országos Vidéki Fórum szerkezete – elképzelésem szerint – a következő. Első napon bevezető, országos – vidékpolitikai – kérdésekről szóló előadások hangzanak el, melyeket nyilvános vita követ. Azután elhangzanak a helyi-konkrét eseteket tagláló vidékfejlesztési esettanulmányok: kutatók, polgármesterek, vállalkozók adnak elő, megnevezett opponensekkel. Esmét cserélnek azok, akik kutatják, adminisztrálják és akik megélik a helyi vidéki folyamatokat. A vitákban mindig szem előtt tartják a leírt esetek, folyamatok országos összefüggéseit: mennyire játszik bele a mikrotörténesekbe az országos politika, hol van értelmetlen akadályozás vagy okos-jó segítség. Este pedig a nap témáinak „kibeszélése”, ahol a vidékfejlesztők – LEADER-esek, HVI-sek, falugazdák, kistérségi megbízottak – játszhatják a főszerepet: fehér asztal mellett, oldott hangulatban. Azután – másnap – meglátogatják azokat a konkrét helyszíneket, amelyekről előző napon, a konferencián beszéltek: gazdaságokat, ipari üzemeket, turisztikai-oktatási, szolgáltató intézményeket. Mindezt rögzítjük, a tervezett folyóiratban 40 ezer példány-

ban sokszorosítjuk, a konferenciaanyagokat könyvbe szerkesztjük. És természetesen mindezt közzétesszük a honlapjainkon. Mi, a Hálózatba tömörült vidéki értelmiségiek azzal tudunk segíteni egymáson, hogy a helyi sikerekben a hozzáadott emberi értéket mutatjuk be. Úgy gondoljuk: évente három-négy Országos Vidéki Fórumot üzemeltünk, mindig olyan témával, amely országos érdeklődésre tarthat számot...

A VIDÉKPOLITIKA FOGALMÁRÓL

Mondottuk: a fogalomtisztázás idejét éljük. És ezzel az új politikai ágazat, a vidékpolitika aktivitási kereteit, céljait is tisztázzuk.

Beszélünk vidékpolitikáról és beszélünk vidékfejlesztésről.

A vidékpolitika: adott igazgatási területen (ország, régió, vagy éppen Európai Unió) *a vidéki térségek irányába gyakorolt politikai aktivitás összessége. A vidéki térségek helyét határozza meg az igazgatási egység politikai céljai között.* Ugyanakkor a vidékpolitika: ágazati politika, a szakpolitikák egyike, amely szintetizálja, *összefogja a vidéki térségekben folytatott ágazati politikákat.* Mivel a vidék fejlődésének tényezői éppúgy a közlekedés, a helyi mezőgazdálkodási és ipari termelés, munkahelyteremtés, mint az oktatás- és kultúrpolitika, szociális ellátórendszerek működése, természet- és környezetgazdálkodás, ezért természetesnek tartom, hogy a vidékpolitikai aktivitásban *találkozzanak azok az állami és magánintézmények, amelyek e tényezők működtetésében jelen vannak.* A vidékpolitika tehát nemcsak agrárpolitika, ahogy azt sokan sokáig gondolták, de éppúgy ipar- és infrastruktúra- (közlekedés, hozzáférhetőség) politika, oktatás-, kultúr-, önkormányzati, szociális, környezetgazdálkodás-politika is. Vagyis a *szakpolitikák térségi – vidéki térségi – szintetizálása.*

A vidékpolitikának sem Európában, sem Magyarországon egyelőre nem alakult ki megfelelő kormányzati-adminisztrációs szervezete. (A magam részéről a legjobb kormányzati szerkezetnek azt tartom, amelyben a kiemelten kezelt térségi [így vidéki] vagy az egyes természeti elemekre [így víz] irányuló szakigazgatási és szakpolitikai tevékenység a miniszterelnökségen, külön államtitkárság keretében helyezkedik el. Ezt sikerült egy rövid időre 2005 tavaszától 2006 tavaszáig elérnünk, de azután eltűnt a vidékpolitika kiemelt kezelése a kormány részéről, és felszívódott a vidékpolitika is...) Európában is 2005–2007 között a vidékpolitika különböző tárcákhoz tartozott. Egyes országokban a környezetvédelemmel, sőt tudománnyal tartozott közös tárcához, Angliában átalakult a mezőgazdálkodással foglalkozó minisztérium: a mezőgazdaság rovására helyet kapott abban a két új európai kormányzati szakpolitika, a környezetvédelem és a vidékpolitika. Neve: mezőgazdálkodás, környezetvédelem és vidékpolitika. 2007-től, az új európai tervezési időszak (2007–2013) kezdetétől mindenhol a mezőgazdasági minisztériumok egyik részeként szerepel. (Ahogy az Európai Unió közös agrárpolitikájában is a vidékpolitika egyenrangúságot kapott a piacra termelő mezőgazdálkodással. A közös agrárpolitika úgynevezett második tengelye. Legalábbis formailag.)

Európában nincs pontos elhatárolás „vidékpolitika” és „vidékfejlesztés” között. (Az angol nyelvben is *rural development*ről, illetve az utóbbi időben *rural development policy*ről, te-

hát vidékfejlesztési politikáról beszélnek. Ezt Magyarországon is átveszi néhány kolléga.) Az önálló vidékpolitika – mint önálló állami felelősségvállalás a vidéki térségek kiemelt kezelésére – különösen Kelet-Európában volt fontos igény 2005 előtt is. Nyugaton a város és vidék között a harmonikus egymásra épülés alakult ki az újkorban. Míg Kelet-Európában a városok messze „vidékük” fölé emelkedtek. (Talán csak a Kárpát-medencei mezőváros volt az a városi településtípus Kelet-Európában, amely folytonosan figyelt várospolitikájában a környező vidékre. Úgy is, mint piacára, úgy is, mint munkaerő-tartalékára és tartalékára a természeti erőforrások tekintetében.) Ha csak a magyar történeti példára vetünk egy pillantást: mindenki előtt közismert, hogy a paraszt, azaz a mezőgazdálkodó, de ugyanígy általában a vidéki ember – tisztviselő, iparos is – megkülönböztetett „státust” jelentett. Negatív értelemben. És ennek alapja: vidéken az életminőség sokkal alacsonyabb volt: mind a köz-kulturális viszonyok, mind a szociális-egészségügyi ellátórendszerek elmaradtak a városi mögött. És a vidéki ember érvényesülési lehetősége is az országos politikában, kulturális fórumokon messze elmaradt a városi emberek lehetőségei mögött. (Ez a különbség érdekes módon sokat csökkent a pártállam utolsó két évtizedében, az 1970–1980-as években, nem utolsósorban egy tudatos vidékfejlesztési stratégia részeként. De 1990-től a piacgazdaság spontán mechanizmusai állami kiegyensúlyozatlanság nélkül maradtak, és lassan az 1970 előtti arányok alakulnak ki ismét.) Ezért is Kelet-Európában, így Magyarországon is, erős „újdonság” szerepe van az Európai Unió 2005. szeptember 20-i rendeletének, amely a tagállamoktól egy aktív „vidékfejlesztést” követel meg, állami szinten. Nyugat-Európában ennek jelentősége kevésbé „korszakos”.

Az Európai Uniót aktív vidékpolitikára ösztönző tényezők ismertek. Ezek: *a természeti folyamatok felgyorsulása*, illetve annak felismerése, hogy az ember „felfalhatja” a saját életfeltételeit biztosító természeti környezetét, elhasználhatja a természeti erőforrásokat. Ezen erőforrásokat karban kell tartani. Mivel e természeti erőforrásaink, a talaj, a növény- és állatvilág, vizes élőhelyek jelentős része a vidéki térségekben található, *a vidéki térségek karbantartása* kiemelt uniós, illetve állami feladattá vált. A vidéki térségekben mindehhez *ott lakó emberek* – azaz belakottság – szükségesek és fokozott törődés a környezet állapotával. (Mindehhez járult még, tegyük hozzá, 2008-ban az *élelmi-szerválság*, amikor az élelemhiány réme fenyegetett 30 év óta először a fehér emberek világában is. És az élelemtermelés ismét a természeti erőforrásokra, valamint a vidéki térségek fejlesztésére irányította a figyelmet.) A vidékpolitika célja tehát: *az egészséges élelem kiegyensúlyozott termelése, a természeti élőhelyek karbantartása és mindehhez a vidék belakottságának biztosítása*. A betelepültséghez pedig *munkahely, szociális-kulturális ellátórendszerek* vidéki jelenléte szükséges, az egészséges természeti környezet biztosítása pedig tudatos környezetpolitikát igényel a talaj, növény- és állatvilág, a vizes élőhelyek irányába. Az új állami feladat – a vidéki térségek kiemelt kezelése – vidékpolitikát tesz szükségessé európai uniós és nemzetállami szinten. Ez a politikai szándék szüli tehát a vidékpolitikát, az állami szintű gondoskodást a vidéki térségekről.

Az EU-ban egyedül Magyarországon ruházta fel a kormány a Nemzeti Vidéki Hálózatot *országos vidékpolitikai jogszabályokkal*. Ezt eredménynek tartom, amelyet meg kell őrizni. Azaz állami-nemzeti szinten tehet javaslatokat a vidéket kiemelten érintő

szakpolitikai kérdésekben: területfejlesztés, infrastruktúra-politika, oktatás- és kultúr-, valamint szociálpolitika, és természetesen agrár- és iparpolitika. Ennek a kormányrendeletnek a kimunkálásában személyesen is részt vettem. Nem kevés vitát folytatva a kormányzati adminisztrációval, amely – természetesen – ágazati, azaz tárcapolitikában gondolkodik. És vitatkozva a regionális tudományok képviselőinek bizonyos csoportjával, amely a területfejlesztés egyik alcsoportját látja csak a vidéki térségekkel való foglalkozásban, és a városi térségek elhanyagolását félti egy kiemelt vidékpolitikától. Nem fogadják el, hogy a kormányzati aktivitásoknak vannak fejlesztési periódusai, amelyekben a városi vagy vidéki térségek preferenciája valósulhat meg. Soroltam és sorolhatom – legutóbb 2007-ben, szakmai vitán, Lajosmizsén – a városfejlesztési periódusokat: a 14. századtól egészen az 1950-es évekig. És érveltem: most a vidéki térségek kiemelt állami fejlesztésén van a sor. Ezért beszélek a tudatos vidékpolitika szükségéről. Mint tudatos, állam által eszközölt térségpolitika szükségéről.

A vidéki térségeket tehát kiemelt célterületnek tartom a szakpolitikák összességében. A vidékpolitika ilyen értelemben szempont is az egyes ágazati szakpolitikákban. Legyen szó egészségügyről, oktatásról, útépítésről, szélessávú internettelepítésről.

Az új vidékpolitika kényszerének belátása azért is nehéz, mert korábbi, eddigi preferenciákat sért. Ami pénzhovafordítások és jogszabályok súlypontjainak megváltoztatását jelenti. Például – és ezt már hangsúlyoztuk 2006–2007-ben is, sérti az úgynevezett pólus-politika preferenciáit. Amely, megítélésünk szerint nem életszerűen feltételezte, hogy a hét pólus – azaz nagyváros – legyen az országos fejlesztés célpontja, és azok majd automatikusan, a piac erejével vonzzák a vidéki térségek fejlődését magukkal. (Zárójelben jegyzem meg: azóta kiderült, ebből sem lesz semmi, mint annyi más világmegváltó tervből.)

A vidékpolitika kulcsszereplői az országos politika szereplői. És az országos szintű közélet – értelmiségiek, vállalkozók, egyházi, társasági vezetők – szereplői. Fontosnak tartom ismét hangsúlyozni: a vidékpolitika a politikusok, értelmiségi érdek-képviselői szervezetek vagy országos megbecsültségű egyének közös aktivitása kell hogy legyen.

A VIDÉKFEJLESZTÉS RŐL

A vidékfejlesztés helyi keretek között és adott fejlesztési célra irányuló aktivitás. Földrajzilag-igazgatásilag szűkebb térségre irányul, mint a vidékpolitika, és célrendszere is szűkebb: egy adott programot érint. A fejlesztés mindig egy igazgatási (például község, város, kistérség, megye) vagy tájgazdálkodási egységre vonatkozik (Cserehát, Göcsej, Homokhátság, Északnyugat-Dunántúl stb.), és a térségen belül meghatározott konkrét célokat (munkaerő-gazdálkodás, turizmus, közlekedés, oktatás-művelődés, informatika stb.) emel ki. Míg a vidékpolitika országos-nemzeti vagy uniós szinten folyó aktivitás, addig a vidékfejlesztés mindig a vidéki térségekben helyileg kifejtett, konkrét emberi aktivitás. Ezért szereplői is mások, mint a vidékpolitika szereplői.

A vidékfejlesztés a vidéki élet szereplőinek – polgármesterek, vidékfejlesztő értelmiségiek, vállalkozók, termelők – aktivitása. Amelyben kiemelt szerepet kap a helyi közösségszervezés. A helyismerettel rendelkezők és a helyileg érintett emberek tevékenysége.

Kell, kellene hogy legyen. Ők azok, akik felfedezik a helyi adottságokat, azok hasznosításának lehetőségeit, konkrét programokat fogalmazznak meg és hajtanak végre községi, kistérségi vagy megyei szinten.

A vidékpolitika az országos-nemzeti politika és értelmiségi közélet szereplőitől vár(na) új politikai látásmódot. És ebben nagy hiány van. A vidékfejlesztés pedig a helyi középosztálytól vár új típusú gondolkodást. A vidékfejlesztésben jelenleg – kutatásaim és tapasztalataim szerint – három ponton kell *előrelépniünk*.

Egy: meg kell tanulnunk *egy asztalhoz* ültetni a térség különböző közéleti erőit: a helyi politikusokat, vállalkozókat, értelmiségieket, egyházi-társadalmi szervezeteket, meghatározó értelmiségi egyéniségeket. (Zárójelben tegyük hozzá: ez országos politikai kívánalom is lehetne, hiszen a rendszerváltás után több a megosztó egyéniség jelenléte a közéletben, mint bármikor volt a magyar politikában. És az első számú megosztó egyéniségek maguk a pártpolitikusok lettek.)

Kettő: nincsenek a vidéki szereplők vidékfejlesztői-komplex szakismeretekkel felvértezve. (Ebben segíthet, reményeim szerint az, hogy az új vidékpolitikában az akadémiai-egyetemi kutatóértelmiség, nem utolsósorban a regionális kutatás szakemberei kezdetől nagy súllyal jelen vannak.)

Három: az elkészülő – egy-egy térségre vonatkozó – fejlesztési terveknek hiányzik a koordinációja. Hiányzik az országos vagy nagytérségi szinten való összehangoltság. (Ebben is segítségre számíthatunk a kiépülő vidékfejlesztési tanszéki hálózatok részéről, hiszen az ország hét agrár-felsőoktatási intézetében indult meg a vidékfejlesztési képzés, illetve a tanárok átképzése az új „szakmá”-ra.)

A MAGYAR NEMZETI VIDÉKI HÁLÓZATRÓL

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat mindkét feladatot – mind az *országos vidékpolitikai, mind a konkrét vidékfejlesztési* tevékenység segítését felvállalta.

Vidékpolitikát folytatunk, mert felvállaljuk általában a vidéki térségek érdekeinek képviselését az európai és országos fejlesztési tervekben: együttműködve a mindenkori kormányzattal, a parlamenti pártokkal, országos civil szervezetekkel. Ezért állítottuk össze úgy az *elnökség* szervezetét, hogy abban a *különböző politikai pártok, országos szakmai-érdek-képviselői szervezetek (kamarák), egyházak, egyetemi-akadémiai intézmények jelen legyenek*. És az elnökségben ül annak a *hat tárcának* a képviselője, amelyek kiemelten érdekeltek a vidékpolitikában. Ilyenek: agrár-, fejlesztési, környezetvédelmi-vízgazdálkodási, oktatási-kulturális, szociális, önkormányzati minisztériumok tisztviselői. Az *elnökség napirendjein* ezért szerepelnek az *egész ország vidéki térségeit érintő kérdéskörök*: a vidéki térségek súlya a költségvetésben, a vidéki térségekben az internet-, illetve közlekedési hálózat fejlesztése, a vízgazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a határokon túli magyarság bekapcsolása a nemzeti vidékfejlesztési programokba, és így tovább. És szervezünk olyan országos konferenciákat – így az Országos Vidéki Fórumokat –, amelyeken az összeurópai témákról, illetve országos célkitűzésekről foglalunk állást. És továbbítjuk azokat a parlamenti bizottságoknak, pártoknak, a kormánzatnak.

És felvállaljuk a különböző térségek helyi vidékfejlesztőinek segítségét: európai és hazai információkhoz jutni. És helyi, valamint országos vidéki fórumokat szervezünk számukra, ahol a vidékfejlesztés időszerű európai és hazai kérdéseiről hallgatnak előadást, valamint párbeszédet folytatnak egymással és a szakma képviselőivel, részben a gondokról, de elsősorban – ahogy arról korábban is szóltam – a „jó tapasztalatokról”.

„Mire jó a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat? Az MNVH? Mit várhatunk el ettől az intézménytől?”

Először is: a Hálózat az új típusú vidékpolitika eszköze. Lehet. Európában és Magyarországon is. Társadalompolitikai erő, amely a vidéki térségek természeti takarójának és társadalmának érdekeit erősíti fel az országos és az európai politikában.

Másodszor: új típusú politizálást kényszeríthetnek ki a nemzeti vidéki hálózatok. Európában és Magyarországon egyaránt. A túlságosan is a pártpolitikára szűkülő társadalmi közéletben. Visszahozhatják a civil politizálás becsületét, egymáshoz kényszeríthetik a professzionális (megélhetési) politikus, a (megélhetési) értelmiség, a gazdálkodók, tisztviselők társadalmát.

Harmadszor: az MNVH koordinátora kíván lenni országos szinten a helyi vidékfejlesztési programoknak. Magát a Hálózatot is ennek a koordinációnak érdekében kívánjuk kiépíteni. A helyi programok koordinálása lehet az a napi tevékenység, amely – hogy ismételjem magamat – „egy asztalhoz kényszerítheti” a vidéki térségek helyi szereplőit: gazdálkodókat, értelmiségieket, tisztviselőket. Mert – és ismétlem magamat – a különböző helyi erők együttműködése nélkül nincs megújulás vidéken, ezért is hangsúlyozom: az MNVH nem egy újabb vidékfejlesztői szervezet, mint amilyen a LEADER, vagy a helyi vidékfejlesztői irodák, vagy a kistérségi megbízottak stb. rendszere. Az MNVH – és így az európai nemzeti vidéki hálózatok – szerepe a meglévő vidékfejlesztők és a vidéki közszereplők szinergiáját teremti meg. A meglévő vidéki szereplők kölcsönhatását biztosítja, erejüket összeszervezi. A Hálózat, ha kiterjeszkedik 1500-2000 személyre, akik rendszeresen részt vesznek a helyi vidékfejlesztési programokban, akkor már lesz egy olyan csapat, amelyik az Európai Unió következő tervidőszakára, 2014-re előkészíti a 2014–2020 nemzeti vidékfejlesztési programot és a Nemzeti Fejlesztési Programban is jól képviselheti a vidék érdekeit. Ami most, ebben a tervezési időszakban hiányzik.

Negyedszer. Az MNVH – terveink szerint – országosan hálószerű szervezeti kapcsolatrendszert teremt: állandó érintkezést, információáramlást. Terveink szerint a kistérségeket regionálisan (megyei szinten?) átfogó regionális (megyei), úgynevezett érintkezési pontokra tagolja (kontaktpontok). Amely regionális kapcsolódási pontok szervezik a fejlesztési tervek koordinációját. A regionális (megyei) kapcsolódási pontok határai a vidékfejlesztők mozgásradiusának határai. Az a térség, amely a mai eszközökkel könnyen beutazható. És amelynek van a helyi (magyarországi) igazgatási rendszerben hagyománya. (Ezért gondolok én – itt most nem részletezhető szempontok miatt is – a megyére.)

CENTRALIZÁLT VAGY DECENTRALIZÁLT HÁLÓZAT?

„Milyen úton szervezzük a Hálózatot?” Két út áll előttünk. Vagy a központból, Budapestről szervezett, egy intézményből akár községi, kistérségi szintig irányított és összefogott Hálózatot építünk ki. Vagy a központi titkárság mellett vidéki kapcsolódási pontokat alakítunk ki. Az egyik rendszer *centralizált*, a másik *decentralizált* szervezet. Az egyik a fővárosra és a végrehajtó hatalomra (illetve háttérintézményére) kapcsolódó szervezet, a másik egy a vidéki (regionális) központokra összpontosító szervezet. Én a második felfogást képviselem, kezdettől fogva. (Zárójelben megjegyzem: a Hálózat szervezésében eddig nem vettem részt, az én feladatomban az előkészítésben a vidékpolitikai szempont és jogosítvány biztosítása volt. A Hálózat szervezése a minisztériumban helyet foglaló és a miniszteri megbízott által irányított általános titkárság feladata volt. És a Hálózat megalakulása előtti jogszabály szerint maradt is. Más kérdés, hogy a jogszabályt a Hálózat megalakulása után [2008. december 2.] le akartuk cserélni. Miután betöltötte hivatását. Az ideiglenes jogszabály nélkül a Hálózati Tanács és általában a Hálózat megalakulása nem is lett volna lehetséges.)

Két vitakérdés alakult ki közöttünk.

Az egyik vitakérdés: a Hálózat a végrehajtó hatalomhoz, azaz a minisztériumhoz kötődjék, vagy legyen önálló civil szervezet? Mi, a Hálózatban részt vevő akadémiai-egyetemi értelmiségiek kezdettől a létrehozandó, majd létrehozott Hálózatot *független köztestületként* akartuk működtetni. A tárgyalásokat már az elmúlt év (2008) decemberében meg is kezdtük. Egy önálló vidéktörvény és ennek részeként egy bekezdés a Hálózatról biztosította volna a köztestületi jelleget. Megfogalmaztuk az új, törvényi jogszabály alapelveit, megtörtént az alapelvek egyeztetése a vidéki térségekben aktív más köztestületekkel, az agrár-, illetve iparkamarával. 2009. április elején, az Irányító Hatóság – a minisztérium – is elfogadta végre a független köztestület koncepcióját, és egyetértett egy vidéktörvény előkészítésével. Merthogy köztestületet csak törvény hozhat létre. – De 2009. április elején már az is világossá vált: erre már ezen parlamenti periódusban nincs mód. Év végéig nem lehet már törvényt alkotni. És a politikai zaklatottság is gátolja ezt, nem csak az időhiány. Így tehát a politikai körülmények hátráltatják a Hálózat konszolidálását. Ez a konszolidáció már marad a jövő évre, az új parlament időszakára.

Másik vitakérdés közöttünk: hogyan is építkezzék a Hálózat? Elfogadtuk: a meglévő szervezeteket, a LEADER-t, a HVI-t, falugondnoki hálózatot, kistérségeket, szólítsuk fel a regisztrációra. De kezdettől hangsúlyoztuk: *az igazi Hálózat ne a vidékfejlesztők, hanem a vidéki emberek hálózata legyen*. Ha a vidékfejlesztők a Hálózatban kiemelkedő szerepet is játszanak. A neve sem Magyar Nemzeti Vidékfejlesztők, hanem Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat. Tehát a „megélhetésképzők” mellett legyen szervezete a helyi értelmiségnek, vállalkozóknak, önkormányzati aktivistáknak. Vitában voltunk, vagyunk az úgynevezett tagtoborzással is. Mi hangsúlyoztuk: nem a politika számára felmutatható névsorra van szükségünk, hanem a vidékért magukat aktivizálni hajlandó emberek közösségére. Ezek szervezésében pedig maguk a vidéki fórumok a kulcsrendezvények. Az Országos Vidéki Fórumot mint találkozási alkalmat is részben ezért ta-

láttuk ki. *Először* valaki *jelentkezik, azután részt vesz, azután jön ismét és hálózati tag* lesz. Ez az elképzelésem fog most vizsgálni. Sikere függ a szakmai programot szervező kutatóktól, vidékfejlesztőktől és függ a meglévő elszánt helyi erőktől. Ha nem sikerül, le fogjuk vonni a konzekvenciákat. Az én célom – ismétlem – az, hogy a 2014–2020. évi Nemzeti Fejlesztési Tervben és a Vidékfejlesztési Programban már alulról szerveződő fejlesztési tervek koordinációjára építhessünk. Először az európai tervezés történelmében valósuljon meg egy valóban bottom-up, alulról építkező országos fejlesztési program. Ehhez szükségünk van mind a vidékfejlesztési főállású emberek aktivitására – LEADER-esek, HVI-sek, falugondnokok, önkormányzati tisztviselők, tájgazdálkodók, politikusok –, mind a közéleti életet élni akaró értelmiségiek, tanárok, orvosok, erdészek, vízgazdálkodók, tisztviselők, papok, gazdák, kereskedők aktivitására is. Akikkel együtt gondolkodhatunk.

AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA

- A Kárpát-medence régiói.* Monográfiásorozat. (Sorozatszerk. Horváth Gyula.) Székelyföld. (Horváth Gyula, 2003.) Dél-Szlovákia. (Horváth Gyula, 2004.) Dél-Dunántúl. (Hajdú Zoltán, 2006.) Északnyugat-Erdély. (Horváth Gyula, 2006.) Nyugat-Dunántúl. (Rechnitzer János, 2007.) Közép-Magyarország. (Beluszky Pál, 2007.) Vajdaság. (Nagy Imre, 2007.) Dialóg Campus Kiadó, MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 2003–2007.
- Beluszky Pál – Hajdú Zoltán – Szörényiné Kukorelli Irén: Tájak. In: *Magyar tudománytár. Táj, település, régió.* (Szerk. Enyedi György–Horváth Gyula.) MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth Kiadó. Bp., 2002. 19–124.
- Buday-Sántha Attila: *Agrárpolitika – vidékpolitika.* Dialóg Campus. Budapest–Pécs, 2001.
- Csatári Bálint: Az új európai területfejlesztési perspektívák lehetséges adaptációja az Alföldre. In: *Területfejlesztés, rendszerváltás és az Alföld.* (Szerk. Csatári Bálint–Timár Judit. Programvez.: Enyedi György, Csatári Bálint.) MTA Társadalomkutató Központ. Bp., 2002. 186–203.
- Csatári Bálint: Tézisek az Alföldről. In: *Területfejlesztés, rendszerváltás és az Alföld.* Szerk. Csatári Bálint – Timár Judit. (Programvez.: Enyedi György, Csatári Bálint.) MTA Társadalomkutató Központ. Bp., 2002. 204–212.
- Enyedi György: *Falvaink sorsa.* Gyorsuló idő. Magvető. Budapest, 1980.
- Enyedi György: A területfejlesztés tudományos megalapozása. In: *Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés. (Megye, régió, kistérség.)* (Összeáll. Horváth Gyula – Pálné Kovács Ilona. Programvez.: Enyedi György.) MTA. Bp., 2000. 13–26.
- Enyedi György: Tájak, régiók, települések Magyarországon. In: *Ezredforduló*, 2001/4. 1–23.
- Errungenschaften der Agrarpolitik unter Kommissar Franz Fischler (Zeitraum 1995-2004).* Europäische Kommission. 2004.
- Európai regionális politika.* (Szerk. Horváth Gyula). Dialóg Campus. Budapest–Pécs, 2001.
- G. Fekete Éva: „Együtt! – De hogyan?” MTA Regionális Kutatások Központja. Miskolc–Pécs, 2001.
- Glatz Ferenc: Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. (1996. szeptember 10.). In: Glatz Ferenc: *Tudománypolitikai reformról, Akadémiáról. Beszéd, cikkek, jegyzetek.* (Szerk.: Burucs Kornélia). Bp., 2002. 59–83.
- Glatz Ferenc: A vidéki Magyarország jövője. *Ezredforduló*, 2005/1–2. 3–21.
- Glatz Ferenc: A vidék közhaszna. *Ezredforduló*, 2005/3. 3–29.
- Glatz Ferenc: *Új vidékpolitika.* Párbeszéd a vidékért sorozat. MTA Társadalomkutató Központ. Bp., 2008.
- Hajdú Zoltán: *Magyarország közigazgatási földrajza.* Dialóg Campus. Budapest–Pécs, 2001.

- Kovács Ferenc: Agrártudomány – agrárgazdaságunk és az európai kihívások. In: *A magyar agrárgazdaság jelene és kilátásai.* (Szerk. Glatz Ferenc. Programvez.: Kovács Ferenc.) MTA. Bp., 1997. 31–34.
- Kovács Teréz: *Vidékfejlesztési politika.* Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs, 2003.
- Magyar tudománytár.* Táj, település, régió. (Szerk. Enyedi György – Horváth Gyula.) MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth Kiadó. Bp., 2002.
- Magyarország Vidékfejlesztési Programja (MVP) Konceptió.* Témafelelős: Jávor Károly Budapest, a KTM megbízásából készítette a VÁTI Kht., 1997. szeptember.
- Rechnitzer János: A Bécs–Pozsony–Győr–Budapest innovációs tengely és a magyar területfejlesztési koncepciók. In: *A magyarországi Duna-völgy területfejlesztési kérdései, I.* (Összeáll. Dövényi Zoltán – Hajdú Zoltán. Programvez.: Enyedi György, Horváth Gyula.) MTA. Bp., 2002. 119–138.
- Süli-Zakar István: Területfejlesztés – vidékpolitika. *A Falu.* 1998/3. 65–70.
- Szörényiné Kukorelli Irén: Régió-e a Nyugat-Dunántúl? In: *Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés.* (Megye, régió, kistérség.) (Összeáll. Horváth Gyula – Pálné Kovács Ilona. Programvez.: Enyedi György.) MTA. Bp., 2000. 209–229.
- Szörényiné Kukorelli Irén: Vidékfejlesztés előzményekkel és tényekkel. *Tér és Társadalom.* 2001/2. 71–85.
- Varga Gyula: Agrárgazdaságunk és az európai kihívások. In: *A magyar agrárgazdaság jelene és kilátásai.* (Szerk. Glatz Ferenc. Programvez.: Kovács Ferenc.) MTA. Bp., 1997. 37–43.

Európai agrár- és vidékfejlesztési dokumentumok, jogszabályok

- Vidéki Térségek Európai Chartája – Európa Tanács (Recommendation 1296 of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the European Charter for Rural Areas) (1996. április 23.) <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta96/EREC1296.HTM>.
- The Cork Declaration – A living countryside. Corki nyilatkozat* (1996. november 9.) http://ec.europa.eu/agriculture/rur/cork_en.htm.
- Buckwell Report.* Towards a Common Agricultural and Rural Policy for Europe. 1997. http://ec.europa.eu/agriculture/publi/buck_en/index.htm.
- Schlussfolgerungen der zweiten Europäischen Konferenz über ländliche Entwicklung in Salzburg [A salzburgi II. Vidékfejlesztési Konferencia záróokmánya.] MEMO/03/236. (21. November 2003.) http://ec.europa.eu/agriculture/events/salzburg/index_de.htm.
- Magyarország új vidékfejlesztési stratégiája. Kutatási zárójelentés. Témavezető: Csatári Bálint. MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete. Kecskemét, 2004.
- A Tanács 1698/2005/EK rendelete (2005.szeptember 20.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:HU:PDF>.
- A Tanács határozata (2006. február 20.) a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007–2013 közötti programozási időszak). 2006/144/EK. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:HU:PDF>.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete (2006. július 5.) az európai területi együttműködési csoportosulásáról. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0019:0024:HU:PDF>.
- A Bizottság határozata (2008. február 20.) az európai vidékfejlesztési hálózat szervezeti felépítésének megállapításáról (2008/168/EK). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:056:0031:0033:HU:PDF>.
- A Tanács határozata (2009. január 19.) a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007–2013 közötti programozási időszak) szülő 2006/144/EK határozat módosításáról (2009/61/EK). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:030:0112:0115:HU:PDF>.
- A Tanács 74/2009/EK rendelete (2009. január 19.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK rendelet módosításáról. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:030:0100:0111:HU:PDF>.